

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

А. Желєзняк, к. е. н., доцент

Львівський національний аграрний університет

© А. Желєзняк, 2016

Желєзняк А. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу малого бізнесу в сільському господарстві

Показані результати дослідження перспектив управління ресурсами підприємств малого бізнесу в сільському господарстві.

Розглянуто основні типи малих підприємств у сільському господарстві. Проаналізовано основні типи ресурсів, пов'язані з реалізацією виробничих процесів у сільському господарстві. Виділено поняття ресурсного потенціалу в аграрній сфері. Узагальнено основні дослідження сталого розвитку сільського господарства, спрямовані на підвищення ефективності управління ресурсами підприємства. Запропоновано основні механізми досягнення балансу між соціальними, екологічними затратами в економічно вигідній господарській діяльності малих підприємств.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що набули подальшого розвитку наукові підходи до питань ефективного управління ресурсним потенціалом малих підприємств на основі сталого розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх реалізація дасть змогу підприємствам малого бізнесу отримати додатковий дохід від використання наявних ресурсів через поетапне впровадження концепції сталого розвитку в системі управління підприємством.

Ключові слова: ресурси, сільське господарство, малі підприємства, ресурсний потенціал, сталий розвиток.

Zhelyeznyak A. Increase efficiency of resources potential a small business in agriculture

The objective of the study is the results of research perspectives of resource management of small business in agriculture.

Characterized a main types of small businesses in agriculture. The basic types of resources related to the implementation of production processes in agriculture. Highlight the concept of resource potential in agriculture. Overview basic research sustainable agriculture aimed at improving the efficiency of enterprise resources. The basic mechanisms were proposed of achieving a balance between social, environmental expenses at cost-effective economic activities of small enterprises.

The scientific novelty of the research is the further development of scientific approaches for the effective management of resource potential small businesses through sustainable development.

The practical significance of the results of this study is that their implementation will small businesses receive additional income from the use of resources by phased implementation of sustainable development in the enterprise management system.

Key words: resources, agriculture, small businesses, resource potential, sustainable development.

Желєзняк А. Повышение эффективности использования ресурсного потенциала малого бизнеса в сельском хозяйстве

Представлены результаты исследования перспектив управления ресурсами предприятий малого бизнеса в сельском хозяйстве.

Рассмотрены основные типы малых предприятий в сельском хозяйстве. Проанализированы основные типы ресурсов, связанные с реализацией производственных процессов в сельском хозяйстве. Выделено понятие ресурсного потенциала в аграрной сфере. Обобщены основные исследования устойчивого развития сельского хозяйства, направленные на повышение эффективности управления ресурсами предприятия. Предложены основные механизмы достижения баланса между социальными, экологическими затратами в экономически выгодной хозяйственной деятельности малых предприятий.

Научная новизна исследования: получили дальнейшее развитие научные подходы к вопросам эффективно-го управления ресурсным потенциалом малых предприятий на основе устойчивого развития.

Практическое значение полученных результатов состоит в том, что их реализация позволит предприятиям малого бизнеса получить дополнительный доход от использования имеющихся ресурсов путем поэтапного внедрения концепции устойчивого развития в системе управления предприятием.

Ключевые слова: ресурсы, сельское хозяйство, малые предприятия, ресурсный потенциал, устойчивое развитие.

Постановка проблеми. Стан соціально-економічного розвитку сільських територій в розрізі регіонів України диктує необхідність перегляду аграрної політики, яка мала б бути спрямована на розвиток малих форм підприємництва в сільському господарстві. Це дало б змогу вирішити питання зайнятості населення в сільській місцевості та сприяло зростанню добробуту сільських жителів. Водночас ефективність малого бізнесу напряму залежить від стану матеріально-технічного забезпечення, наявності обігових коштів, забезпеченості паливо-мастильними матеріалами тощо.

Актуальність дослідження проблеми використання ресурсного потенціалу малого бізнесу в сільському господарстві зумовлена необхідністю наукового обґрунтування заходів із підвищення ефективності ресурсного забезпечення малих форм господарювання, враховуючи специфіку їх діяльності та можливості розвитку. Це допоможе дати відповідь на запитання, чи зазнає позитивних змін система управління малими підприємствами в аграрній сфері на основі ефективного використання ресурсного потенціалу в умовах обмежених ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблематики управління ресурсним потенціалом підприємств зробили такі зарубіжні і вітчизняні вчені, як І. Ансофф, Л. Баєв, В. Блідих, В. Бичина, Ю. Дорошенко, Н. Маківка, К. Мисько, А. Носонов, Ю. Осипов, Ю. Панус, А. Пустуев, О. Розумовський, І. Разорвін, О. Рубаєв, А. Рудичев, Д. Сінко, А. Татаркін, Т. Шаталов та ін. Вони проаналізували суть ресурсного потенціалу, навели основні формулювання й тлумачення, розкрили проблематику формування ресурсного потенціалу підприємств. Велику увагу науковці приділили методиці оцінювання ресурсного потенціалу, що має своє відображення в працях А. Артёмова, І. Артёмова, які виокремлюють два напрями досліджень ресурсного потенціалу – «ресурсний» і «результативний», розуміючи під першим сукупність ресурсів господарюючого суб'єкта, а під другим – спро-

можність господарської системи освоювати ресурси для задоволення існуючих потреб [1].

Питання ресурсного потенціалу малого та середнього бізнесу знайшло своє відображення і в методичних рекомендаціях щодо формування і реалізації регіональних та місцевих програм розвитку малого й середнього бізнесу, в яких пряме ресурсне забезпечення певних суб'єктів малого та середнього підприємництва розглядають з позиції стимулювання інвестиційної активності цієї категорії господарств, особливо в депресивних районах [2, с. 165].

Однак нові виклики, пов'язані зі соціально-економічними трансформаціями в українському суспільстві та економіці останніми роками, зумовлюють потребу в розширенні досліджень, присвячених проблематиці управління ресурсним потенціалом малого бізнесу.

Постановка завдання. Ми ставили завдання дослідити перспективи підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу малого бізнесу в сільському господарстві.

Виклад основного матеріалу. В основу чинного законодавства, яке регулює правові аспекти та визначає суб'єкти малого й середнього бізнесу в Україні, закладено європейську практику поділу малих і середніх підприємств (SMEs).

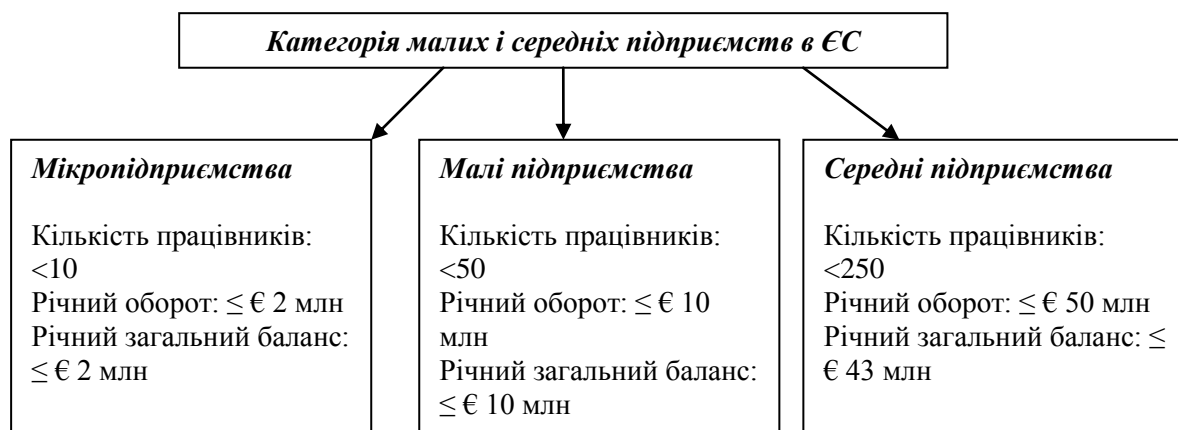
Так, згідно з рекомендаціями Європейського Союзу 2003/361 на основі кількості персоналу та загального балансу (або річного обороту) виділяють три групи малих і середніх підприємств (див. рис.). У Законі України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» визначено, що суб'єктами малого підприємництва є:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за серед-

ньорічним курсом Національного банку України;

- юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календа-

рний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [4]. Відповідні зміни були внесені в Господарський кодекс України.

Рис. Категорії малих і середніх підприємств в Європейському Союзі згідно з рекомендаціями 2003/361 [3].

На думку Г. Мадриги, в наукових дослідженнях якої був зроблений всебічний аналіз підходів до визначення малого підприємства, у тому числі і в історичній ретроспективі, сьогодні в Україні для визначення економічної характеристики малого підприємства враховують дві обставини:

- воно об'єктивно існує та розвивається як певна цілісність, сектор економіки (національного, регіонального, місцевого рівнів);
- воно є особливим типом підприємницької діяльності [5, с. 162].

У наукових дослідженнях часто зустрічаємо поняття «малі форми сільського господарювання», до яких відносять господарства населення та фермерські господарства, що займаються лише виробництвом сільськогосподарської продукції. Зокрема О. Левандівський у своїх дослідженнях виокремлює певні особливості малих форм сільського господарювання:

- основним критерієм класифікації є виробничі відносини;
- малі форми сільського господарювання можна класифікувати за організаційно-правовою формою та видами діяльності;
- малі форми сільського господарювання створюються на основі приватної форми власності для ведення своєї діяльності, одержання прибутку чи в споживчих цілях і мають певну самостійність [6, с. 144].

При цьому важко погодитися з позицією, що для малих форм сільського господарювання характерною рисою є домінування приватної власності на землю та засоби виробництва, оскільки це притаманно переважно особистим селянським господарствам. Водночас питання ресурсного забезпечення сьогодні є надзвичайно актуальним для всіх представників малого бізнесу в сільському господарстві.

Узагальнивши дослідження з питань використання ресурсів у сільському господарстві, можна виділити основні їх види: матеріально-технічні; природні; трудові; інформаційні; фінансові. Малі підприємства зіштовхуються з проблемою обмеженості використання певних ресурсів, що зумовлено, з одного боку, законодавчими нормативами (не більше ніж 50 працівників або не більше ніж 10 млн євро річного доходу), а з іншого – високим рівнем конкуренції у сфері використання земельних ресурсів. Ця категорія підприємств може поступатися в пропозиції орендних умов на земельні паї потужним агрохолдингам, що несе певні ризики. З огляду на це набуває актуальності питання ефективного використання ресурсного потенціалу підприємств малого бізнесу, в основу якого, на нашу думку, має бути закладений сталий розвиток.

Експерти українського аграрного ринку зазначають, що «сталлий розвиток» і «сільське

господарство» поєднуються на підставі: соціальної справедливості, охорони навколишнього середовища, економічного добробуту [7]. Застосування підходу, що базується на сталому розвитку, до використання обмежених ресурсів підприємствами малого бізнесу в сільському господарстві дасть змогу ощадніше використовувати земельні ресурси, матиме позитивний вплив на розвиток сільської місцевості, сприятиме зростанню економічного добробуту сільського населення. Застосування підходу сталого розвитку в механізмах ефективного використання ресурсів малими підприємствами в сільському господарстві допоможе зекономити не лише воду, енергію, добрива, а й ґрунти.

У працях О. Панкова зазначено, що «...сталий розвиток – це такий розвиток людської діяльності, який включає в себе збалансоване врахування економічного, соціального та екологічного аспектів і враховує інтереси прийдешніх поколінь» [8]. На відміну від великотоварних сільськогосподарських виробників, у тому числі й агрохолдингів, малі підприємства мають усі шанси стати основою сталого розвитку в сільському господарстві, а працівники, залучені до роботи в таких підприємствах, матимуть змогу бути більш мотивованими та ефективними. Малі підприємства в сільському господарстві за рахунок невеликих розмірів та обсягів виробництва мають всі шанси швидше досягти взаємодії між ресурсами, технологіями і менеджментом з економічним, соціальним та екологічним середовищем сільських територій. Для малих підприємств у сільському господарстві землезабезпеченість не завжди буде визначальним чинником для ефективного ведення господарської діяльності, оскільки вони можуть поступатися, наприклад, за конкурентоспроможністю виробництва зернових великотоварним підприємствам. Тому оптимальні розміри (за площею) господарства, що спеціалізується на вирощуванні зернових культур, суттєво різнитимуться від оптимальних розмірів господарства, яке спеціалізується на вирощуванні овочів закритого ґрунту.

У наукових працях українських учених можна зустріти трактування, згідно з яким ресурсний потенціал як елемент економічного потенціалу складається з комбінації чинників, котрі в певному причинно-наслідковому зв'язку визначають обсяги виробництва

продукції, суму доходів та можливість їх нагромадження [9, с. 176]. При цьому використання ресурсного потенціалу розглядають як основу для забезпечення конкурентоспроможності господарств.

Питання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств частково знаходить місце у трактуванні сталого розвитку аграрної сфери, яке пропонує І. Чайківський: «сталий розвиток аграрної сфери – це спроможність аграрного сектора і суб'єктів його господарювання за рахунок мобілізації своїх внутрішніх резервів створити таку раціональну структуру виробництва, яка б при прояві випадкових зовнішніх впливів сприяла пом'якшенню несприятливих наслідків і одержанню мінімальних відхилень від сформованої тенденції розвитку» [10, с. 108].

Одним із напрямів зростання прибутковості та ефективності малих підприємств у сільському господарстві в умовах обмежених ресурсів може бути перехід на виробництво органічної продукції, цінова ніша якої на ринку продуктів харчування є значно вищою, ніж сільськогосподарської продукції, виробленої в умовах традиційних технологій. Впровадження органічного землеробства дасть змогу малим підприємствам у сільському господарстві досягти балансу між соціальними, екологічними затратами в економічно вигідній господарській діяльності.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Застосування основних положень і принципів використання ресурсного потенціалу малого бізнесу, побудованого на концепції сталого розвитку сільського господарства, дасть змогу малим підприємствам ефективніше застосувати кращі світові традиції виробництва безпечної сільськогосподарської продукції, впроваджувати системи землеробства, які б мали мінімальний негативний вплив на довкілля, доцільніше використовувати трудові ресурси тощо.

Оптимальне використання природних ресурсів представниками малого бізнесу в сільському господарстві можливе за умов комплексного поєднання організаційно-управлінських, техніко-технологічних і фінансово-економічних механізмів на підприємстві. Це дасть змогу малим виробникам бути прибутковими та економічно ефективними, конкурувати на ринку сільськогосподарської продукції, стимулювати розширене відтворення в сільському господарстві.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Методичні рекомендації щодо формування і реалізації регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mk.gov.ua/store/files/announce_1431500479.doc.
2. Артёмова А. В. Процедура оцінювання ресурсного потенціалу підприємств / А. В. Артёмова, І. В. Артёмов // Системи обробки інформації. – 2016. – Вип. 7(144). – С. 165–170.
3. What is an SME? [Electronic resource]. – Mode of access : http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/sme-definition_en.
4. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.
5. Мадрига Г. М. Поняття, місце і роль малих підприємств в економіці: економічні та соціальні аспекти / Г. М. Мадрига // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 767. – С. 154–163.
6. Левандівський О. Теоретичні аспекти малих форм сільського господарювання / О. Левандівський // Аграрна економіка. – 2012. – Т 5, № 3-4. – С. 139–145.
7. Верховцев Ф. Сталий розвиток: модний тренд або діючий тренд у сільському господарстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua/dumky-pro-vazhlyve/1787-stalyi-rozvytok-modne-slovo-abo-diiuchy-trend-u-silskomu-gospodarstvi.html>.
8. Панков О. І. Сталий розвиток в сільському господарстві [Електронний ресурс] / О. І. Панков // Ефективна економіка. – 2011. – № 5. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=750>.
9. Гнатишин Л. Б. Регіональні особливості використання ресурсного потенціалу фермерських господарств / Л. Б. Гнатишин // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 3(7). – С. 175–180.
10. Чайківський І. А. Механізми забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств / І. А. Чайківський // Інноваційна економіка. – 2014. – № 6(55). – С. 108–114.

